

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	Էջ
Հ. Մ. ձանաշեան. — Խաղաղութեան տարին	1
ՊԱՏՄԱԿԱՆ	
Հ. Յովհաննէս Թորոսեան. — Վեներտիկ . . .	5
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
Հ. Խ. ձ. — Յակոբ Խրիմեցի եւ իր «Յաղափարազականութեանց բաժանման» գրչագիրը . . .	12
Հ. Մ. ձ. — Արժաւիր քաղաքին ծագումը . . .	37
ԳՐԱԿԱՆ	
Արամայիս Սրապեան. — Ի տեւ Վենետիկ ծովուն	11
— Երազ եւ իրականութիւն	11
Արմաւիրեան. — Հայ տղուն	19
Հ. Մեքրոպ ձանաշեան. — Ճաշակ «Բուրաստանք»էն (վարդապետական քերթուած Գերայ. Հիւրմիւզի. Թրգմ. աշխարհաբար)	20
Հ. Մ. ձ. — Յիշատակիդ	26
Կ. Պ. Լալէ. — Պրահայի ներու ձորը (Թարգմանութիւն)	27
Հ. Յ. Շ. — Փէթթոյ Մասքանեի	30
Հ. Ն. Փ. — Ի Նորհարեբ գալուստ Հոգեւոր Տէրոջ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ.ի	50
Հ. Մ. ձ. — Ողջեթ (գաստարակէն առ իր սանը)	55
ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ	
Խմբ. — Վեներտիկ քաղաքին ազատագրումը	32
— Գեղեթանիկ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Ս. Ղազարու մէջ	45
— Տարեկան հանդէսներ	51
— Համալսարանական նոր վկայեալ մը Մ. — Ռ. Նախկին սաներէն	54
— Քահանայական յիսնամեայ յորելեաններ Արհ. Գերայ. Սարգիս Տէր-Արրահամեանի	56
Վ.Վ. Հարց եղիշէի եւ Փիլիպպոսի	57
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ	
Խմբ. — Ընտրութիւն Էջմիածնի Կաթողիկոսին	59
— Ընտրութիւն Սոյո Կաթողիկոսին	59
— Ընտրութիւն Երուսաղէմի Պատրիարքին	59
— Հայկական հարցը Ս. Ֆրանչիսքոյի համաժողովին մէջ	59
— Երեւանի գրական թանգարանը	59

SOMMAIRE

1945 Janvier - Décembre N. 1-12

	PAG.
ARTICLE DE FOND	
<i>P. M. Djanachian.</i> — L'année de la paix	
HISTOIRE	
<i>P. J. Thorossian.</i> — Venise	5
PHILOLOGIE	
<i>P. K. Dj.</i> — Jacques de Crimée et son manuscrit «De la division des affinités»	12
<i>P. M. Dj.</i> — L'origine de la ville d'Armavir	37
LITTÉRAIRE	
<i>Aramais Serabian.</i> — A la vue de la mer de Venise	11
— Rêve et réalité	11
<i>Armavirian.</i> — Au jeune arménien .	19
<i>P. M. Djanachian.</i> — Essai du «Pourastank» (trad. en arm. moderne de la poésie didactique de Mgr. E. Hurmuz) .	20
<i>P. M. Dj.</i> — A ton souvenir	26
<i>G. P. Lalet.</i> — La vallée des Brahmanes (trad.)	27
<i>P. J. Ch.</i> — Pietro Mascagni	30
<i>P. E. P.</i> — A la Bienvenue de S. B. Grégoire-Pierre XV	50
<i>P. M. Dj.</i> — Paroles d'Adieu (de l'éducateur à son élève)	55
DIVERS	
<i>Réd.</i> — La libération de Venise	32
— S. B. Grégoire-Pierre XV à St. Lazare	45
— Fêtes annuelles	51
— Un de nos anciens élèves diplômé Universitaire	54
— <i>Jubilés d'or sacerdotaux:</i> de Son E. Mgr. Serge Der-Abrahamian	56
des RR. PP. Elisée Babighian et Philippe Yadighiar	57
ECHOS ARMÉNIENS	
<i>Réd.</i> — Election du Catholicos d'Etchmiazine	59
— Election du Catholicos de Sis	59
— Election du Patriarche Arm. de Jérusalem	59
— La question arménienne dans le Congrès de San Francisco	59
— Le musée littéraire d'Erévan	59

புதுப்புது

ՀԱՆԴԻՄԱՐԱՆ

ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ - ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԹԻՒ 1-12

213. Ի՞նչ ռեզուլտատներ

Վ. ԵՆԵՏԻԿ Ս. ՂԱԶԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՆ

1945-ը խաղաղութեան տարին եղաւ... : Վեց տարիներ անընդհատ մարդկութիւնը տառապանքի բաժակը ձեռքին մէջ՝ սուգի օրեր ապրելէ եւ քանդումներու ականատես ու զոհ ըլլալէ վերջ, կը կանգնէ այլեւս իր դուռըն ի սէր ազատ օդի :

Ի՞նչ հրճուանքով է ստուգվել՝ որ տիեզերական այս աղետալի թոհբոհէն վերապրողներս՝ կ'ողջունենք խաղաղութեան վերադարձը:

Անկումով ձափոնի, որ դարձած էր ինչպէս Գերմանիան՝ թիրախը անգլ-ամերիկեան հսկայ բանակներուն, եւ Փոցտամի գումարումէն վերջ՝ նաեւ ռուսական զուեղերու, հուսկ կը դադրի աշխարհիս չորս ծագերուն վրայ անցքը հուրին եւ սուրին, հոսումը մարդկային արիւնին: Ու խաղաղութիւնը բարեւար դիցուհիի մը նման՝ կը պարզէ արդ իր թեւերը մարդկութեան վերեւ հանգիստի ու երջանկութեան անսահման բարիք մը ըմբռնել տալու, քարիք՝ որուն կարծես գիտակցութիւնը կորսնցուցած էինք:

Այս խաղաղութիւնը զոր կ'ողջունենք այնքան հրճուանքով՝ լոկ ժխտումը
չէ գէշեբրու շառաչումին, այլ իսկապէս գրականօք բարիք մը՝ վերադարձով ըն-
տանեկան երջանիկ կեանքին, քաղաքացիական ազատ շարժումներուն, կեանքի
ապահովութեան ու հոգեկան ապրումներու անդորր ու ինքնիշխան վայելքին՝
որոնցմով մարդ կը գգայ իր անուակաւութիւնը:

Բայց անատոյժ վախ մը կը տալնապէ՛ այս հասարակաց ցնծութեամբ լեցուած սրտերը. — ո՞րքան արդեօք պիտի տեւէ այս խաղաղութիւնը:

Պատերազմը անխուսափելի իրականություն մըն է անշուշտ, որ իր ծագումը ունի մարդկություն իսանձարուրքին մէջ. սակայն կ'ապրինք միշտ այն յոյսով որ մարդկային քաղաքակրթութիւնը՝ զարգացումով հոգեբանական եւ բնկերային գիտութիւններու՝ պէտք է վերջ դնէ այլեւս այս դադանաբարոյ կեանքին՝

զոր մարդ երբեմն կը թողարկէ իրեն, իջնելով կոտորածի ասպարէզը իր նմանին դէմ: Ցաւագին կերպով ականատես եղանք այն եղերական արարքներուն՝ զոր ազգերը զործեցին իրարու դէմ իրենց մեքենական յառաջադիմութիւններովը եւ բնագիտական ու քիմիական հանճարեղ գիւտերով, փոխանակ զանոնք ծառայեցնելու ճարտարարուեստի զարգացումին եւ ընծայելու գիւտութիւններ կեանքին համար: Եւ ի՞նչ ըսել նկատմամբ հիւլէական ռումբին, որ գիւտերու գիւտը հռչակուեցաւ եւ այնքան տարիներէ ցանկացուած ժամանակէք զազաթնակէտը գիտութեան, որ այսօր կոխուած է վերջապէս անհուն յեղաշրջում բերելով աշխարհիս վրայ եւ անհուն հրճուանք Ամերիկեան քիմիաբանական աշխատանքներու մէջ: Ու այս՝ հնարուած դարձեալ մարդէն իր մերձակորին դէմ, աւելի մեծցնելու համար աւերն ու սարսափը պատերազմի դաշտին վրայ: Բայց ըսելու է նաեւ՝ որ ո՛րքան մեծ էր եւ սարսափելի իր արդիւնքը, այնքան ալ աւելի նպաստեց փութացնելու վախճանը աղէտին՝ կատարելով վճռական դեր մը, առանց որուն թերեւս երկարէր արեւնահողութիւնը ընդունայն տեղ:

Երբ նկատի առնենք մարդկային սրտին չարութիւնը, վարիչներու մէջ բռնած փառասիրութիւնները եւ քաղաքական շահերը իւրաքանչիւր ազգերու՝ վախի խուլ ձայն մը արձագանգ կու տայ մեր հոգիէն ներս, որ չըլլա՛յ թէ աշխարհ հրդեհօւրի աւելի սաստկադոյն պատերազմով մը: Սակայն հիւլէական ռումբը կը դնէ աշխարհը երկու ընտրութիւններու առջեւ, կամ ահաւորագոյն պատերազմ՝ որ հիմնական բնաջնջում կը նշանակէ, եւ կամ հրաժեշտ բոլորովին աշխարհակալական ամէն ձկտումներէ:

Աշխարհ պէտք է ցնցուի ստուգիւ այս վերջին պատերազմով կատարուած խեղճութիւններու առջեւ, պէտք է որ մարդիկ վերստանան իրենց կատարեալ գիտակցութիւնը, պէտք է որ մարդկային արժանապատուութիւնը ու հոգեկան արժէքները գերակշռեն քան ամէն շահ եւ ամէն տիրապետական ծրագիր: Մարդը պէտք է վերադառնայ աշխարհիս վրայ գործելու՝ վտարելով միանգամ ընդ միշտ մարդ գազանը, որ այնքան սերունդներ տառապեցուց: Մարդկային արժանապատուութեան մոռացումով՝ մարդկային քաղաքակրթութեան հիմնական կէտերն ալ մոռցուեցան, արհամարհուեցան բարոյական եւ հոգեկան բոլոր ազնիւ ձգտումները: Այսօրուան կեանքին նիւթականութիւնը եւ մեքենականութիւնը մոռցնել տուած է նաեւ մարդուն կապը Գերագոյն էակին հետ՝ որ հուսկ պիտի կազմէ վախճանը ամէն բանի եւ աղբիւրը փնտռուած երջանկութեան:

Այս դարձը սակայն անկարելի է իրագործել առանց խղճմանքի նորոգութեան անհատներու մէջ՝ սկսելով մանուկներու դասակարգէն, որոնց մէջ ո՛վ գիտէ քանինե՛ր որք եւ ընկեցիկ՝ նետուած են մեր ճամբաներուն վրայ: Վերակազմելու համար մարդկային ընկերութիւնը՝ հարկ է վերականգնել նախ բարոյական սկզբունքները, արդարութեան իսկական գաղափարին տիրապետութեամբ, որ ամէնէն փափուկ կէտն է ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութիւնները ճշտելու համար: Երբ այս պայմանները իրագործուին, այն ատեն միայն, կը կարծենք, որ պիտի գայ այն ցանկացուած օրը՝ երբ ամբողջ Եւրոպան, մանաւանդ թէ ամբողջ աշխարհի ազգերը եղբայրացած իրարու՝ տան ձեռք ձեռքի համերաշխ գործունէութեան մը, եւ ընդ միշտ վտարուին ամէն անհատական կամ ազգայնական շահեր՝ տեղ տալու համար ամբողջ մարդկութեան միակ հասարակաց շահին: Այո՛, այն ատեն է որ տեւական խաղաղութիւն մը ողջունած պիտի ըլլանք:

Ճիշտ առիթն է յիշելու հոս Մօնթէսքիեոյի նշանաւոր սա խօսքը.

«Si je savais quelque chose qui me fût utile et qui fût préjudiciable à ma famille, je le rejetterais de mon esprit. Si je savais quelque chose qui fût utile à ma famille et qui ne le fût pas à ma patrie, je chercherais à l'oublier. Si je savais quelque chose utile à ma patrie et qui fût préjudiciable à l'Europe et au genre humain, je le considérerais comme un crime».

Անհատական բարիքէն վեր ընտանիքինը, ու ընտանեկան բարիքէն վեր Հայրենիքինը, եւ Հայրենիքի բարիքէն վեր Եւրոպայի կամ բովանդակ աշխարհի բարիքը գերադաս համարել կը սորվեցնէ Փրանսացի մեծ իմաստասէր-ընկերարանը: Եսամոլութեան կամ ազգամոլութեան դէմ յայտնապէս պայքարող տղերք են ասոնք, զրուած այն ժամանակ՝ երբ Փրանսա իր զարգացման եւ մշակոյթի զազաթնակէտը հասած (Լուդովիկոս Ժ. Ի փառահեղ չըջանով) եւ իր լեզուն ու մշակոյթը աշխարհի պարտադրած ատեն, արթնցած էր միւս կողմէն հակազդեցութեամբ՝ իւրաքանչիւր ազգի ծոցը իր հայրենիքի եւ մշակոյթին սէրը: Իմաստասէրը կը քարոզէ միջազգայնական ոգի, եղբայրութիւն եւ հասարակաց շահի գիտակցութիւն. սակայն այդ ատեն դեռ Եւրոպան պատրաստ չէր, անցած չըլլալով այն ահաւոր եւ աղետալի բովքէն հուրի եւ աւերածներու, ինչպէս յետոյ եղաւ անհամեմատելի չափով Եւրոպական կեանքի այս վերջին շրջանին: Կարծես անհրաժեշտ դարձած է այլեւս այն գաղափարը որ շատերուն բերանն է այսօր. Եւրոպական Դաշնակցութիւն: Անտարակոյս նոյն պարագաներու մէջ չի գտնուիր Եւրոպան Ամերիկայի հետ, ուր ազգայնական աւանդութիւն, ցեղային գաղափարապաշտութիւն, արուեստի եւ լեզուի անհատականութիւն կոշուած ազգակները դոյզութիւն չունին. եւ ատոր համար է արդէն որ այդ գաղափարը կրցած է զիւրաւ եւ տեսակ մը նաեւ բնականօրէն արմատ ձգել հոն: Մինչդեռ Եւրոպա, բաժնուած ցեղային կերպով եւ կանգնած դարաւոր աւանդութիւններու հիմին վրայ, ունի իւրաքանչիւր պետութեան սահմաններու մէջ տարբեր մշակոյթ, ըմբռնում ու հոգեբանութիւն, որ չի նմանիր զրացի ժողովուրդին ունեցածին. որմէ ահա կը ստեղծուի դժուարութիւն համաձայն ու համամիտ գործունէութեան:

Սակայն բոլորովին անկարելի պիտի չըլլայ դէթ վերածուած ու չափաւորուած ձեւով մը իրագործել այդ գաղափարը՝ եթէ ուղուի թողուլ որ իւրաքանչիւր պետութեան սահմաններէն ներս գոյութիւն ունենան տոհմային բնիկ բարքերը, լեզուն, մշակոյթը, աւանդութիւնները՝ որոնք անջնջելի են. եւ միւս կողմէն հաստատել միջազգային դրամ, վաճառականական յարաբերութիւնները հիմնել միեւնոյն օրէնքներու վրայ, գոյացնել միջազգային ոստիկանական մարմին մը՝ հսկելու համար օրէնքներու պահպանումին:

Գեղեցիկ ու նուիրական է անտարակոյս Հայրենիքի գաղափարը յետ ընտանիքի գաղափարին: Հայրենիքն է որ ներշնչած է զիւցաղներու, քերթողներու հիանալի արարքներ, զմայլելի երգեր. բայց երբ այդ ազնուական գաղափարը իր ճշգրիտ սահմանէն դուրս կ'ելլէ եւ Ֆաշականութեան կամ Նացիզմի ձեւին տակ կը մշակէ ծրագիրներ ի վնաս մերձակոր ժողովուրդի բարօրութեան եւ կը դադրի յարգանք տաճելէ նաեւ ուրիշներու հայրենասիրական զգացումներուն եւ բնական պահանջներուն հանդէպ, այն ատեն կը վերաւորէ մարդկային ընդհանուր զգացումը, մարդուն արժանապատուութիւնը, ազատութիւնը, եւ կը յարուցանէ հանրային ընդվզում: Այսպիսի պարագաներու մէջ՝ երբ վտանգ կը սպառնայ մանաւանդ փոքր ազգերու, որոնց թիւը շատ է Եւրոպայի հողամասին վրայ, անհրաժեշտ կարեւոր կը

համարուի բոլորին միութենը միակ եւ հասարակաց ծրագրով, միեւնոյն սկզբունքներով, ապահովելու համար բոլորին ալ հաւասարապէս անդորրութիւնն ու բարօրութիւնը:

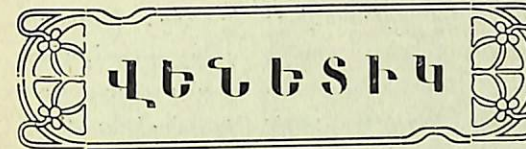
* * *

Ազգերու հոյլին մէջ՝ մեր փոքրիկ Ազգն ալ՝ որ Մեծն Ռուսաստանի կողքին իջած էր ասպարէզ մարտի, կը վայելէ այսօր խաղաղութեան պարգեւը: Զանազան ճակատներու վրայ տուինք մենք եւս կորուստներ, բայց յոյսը ունինք որ այս զոհաբերումը պիտի վարձատրուի արդար չափով եւ պայմաններով:

Գիր ու գրականութիւն, ազգային մշակոյթն եւ արուեստը՝ որ տարիներով դադրած էին մեր քաղցր հայրենիքի սահմաններէն ներս, անշուշտ հիմա վերստին ծայր տուած են նորոգ ծաղկումով մը՝ աւելի բուռն ու աւելի տենդաղին: Արդէն կը հասնին մեզի միութեամբ եւ ուրախալի լուրեր, գրական ու եկեղեցական վերարձարձ կեանքի մը, որուն հեռուէն կը խնդակցինք առ այժմ:

Մեծապէս միութեամբ երեւոյթ մըն է՝ որ մեր Արտասահմանի հայութիւնը, մանաւանդ Ամերիկայի ստուար դաղութը, ամէնէն աւելի հեռու ըլլալով հանդերձ մայր Հայրենիքի հողէն, հայրենասիրութեան ամէնէն տաք ապացոյցը տուաւ վերջերս, իր դիտակից յարումով ազգային կենսական շահերուն եւ մանաւանդ նախաձեռնարկ ըլլալով Հայկական Դատին պաշտպանութեան եւ վերարձարձման խնդրին մէջ: Փարիզի, Եգիպտոսի, Սիւրիայի հայութիւնն ալ իր գրական ու ընկերային գործունէութեամբ վառ կը պահէ ազգային ոգւոյն ջահը: Որով կայ ընդհանուր սփոփիչ յոյս մը՝ որ երբ տեւական խաղաղութեամբ աշխարհ իր բնականոն վիճակն առնէ, մեր փոքրիկ ազգն ալ ջանալով հետզհետէ ամփոփուիլ իր Մայր հողին վրայ, պիտի աճի, զարգանայ ու զօրանայ քաղաքական կեանքի ու մշակոյթի ամէն մարզերուն մէջ՝ փարած իր սեպական աւանդութիւններուն եւ ազգային առաքինութիւններուն, որոնց զօրութեամբ է որ երկար դարեր գիտցած է տոկալ փոթորիկներու դէմ:

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ԶԱՆԱՇԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԶԱԳՈՒՄՆ ԿԱՄ ՍԿԶԲՆԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԱ

Անունը. — Հիմնադրուիւնը. — Հին վենետիկցիները. — Անոնց կեանքն ու բարքերը. — Բարբաբոսներու արշաւանքը. — Լճակին գլխաւոր կըղզիները:

Վենետիկ կամ Վենետիկ՝ կը պարտի իր անունը հին Վենետ ցեղի մը, որուն ծագումը մինչեւ այսօր որոշակի դեռ չէ ճշտուած, սակայն պատմիչներէն շատերը՝ հին ու նոր՝ Պեդասգեան կամ Պափլագոնացի դաղթականութիւն մը կը համարին Փոքր Ասիայէն եկած: Եւ այս կարծիքը աւելի հաւանական կը թուի, ինչպէս կը հաստատեն Վիրգիլիոս, Լիւիոս⁽¹⁾, Պլինիոս, Ստրաբոն⁽²⁾, եւ ուրիշներ, նոյն համարելով Վենետները՝ Հոմերոսէն յիշուած Ենետաց⁽³⁾ հետ, որոնք՝ Տրոյիոյ առումէն վերջը՝ անցան Թրակիա, Լիւրիկէ, եւ Քրիստոսէ իբր 7-800 տարի առաջ եկան ապաստանեցան Ադրիականի հիւսիս-արեւմտեան խորշին մէջ, ուսկից հալածելով բնիկ Եւրանեան Ժողովուրդը⁽⁴⁾, — որ Ալպեան լեռանց եւ ծովին մէջտեղ եղած դաշտավայրին մէջ կը բնակէր, — հոն հաստատուեցան եւ իրենց անուամբ երկիրը կոչուեցաւ Վենետիկ: Այդ ընդարձակ, յուսթի եւ արգաւանդ դաշտավայրը, ի բնէ օժտուած ճոխ արօտավայրերով, բլուրներով եւ անտառներով, եւ ոռոգուած երեք չորս գետերէ, այնքան ծաղկեցաւ եւ մշակուեցաւ Վենետներէն, որ կատարեալ դրախտ մը դարձաւ, ինչպէս կը վկայէ Կիկերոն, կոչելով զայն «Իտալիոյ ծագիկը եւ Հռովմէական Ժողովրդեան դարդը»⁽⁵⁾:

Հին Ժամանակներէն — նախ քան հիմնարկութիւնը այժմու Վենետիկ քաղաքին — կը յիշուին հոն շատ նշանաւոր քաղաքներ, իրարմէ աւելի ծաղկած վիճակի

մէջ, չքեղ պալատներով զարդարուած, գեղեցիկ պարտէզներով եւ այգեստաններով շրջապատուած, ինչպէս Փատուա (Patavium), Վերուս, Վիչեցա (Vicetia), Թրեվիզ (Tarvisium), Ագուլոյ (Acelum), Էստե (Ateste), եւն.: Կը յիշուի նաեւ այն Ժամանակներէն Ապոնոյ (Aponon) աւանը, Փատուայի մօտիկ, իր ջերմուկներով եւ ծծմբային ջուրերով հռչակաւոր, ուր կար նաեւ նուիրական մեհեան մը դից պատգամներով: Իսկ Ադրիականի ծովափին վրայ կային Ակուիլէա, Ալտինոյ, Ագրիա եւ ուրիշ քաղաքներ եւ ամրոցներ, հարուստ, բազմամարդ, իրենց արուեստներով, վաճառականութեամբ եւ նաւարկութեամբ անուանի, որոնք իրենց յատուկ նաւահանգիստներն ունէին, եւ կը շահագործէին տեղւոյն բնական հարստութիւնները՝ ձուկ եւ աղ, ծովային ապահով ճամբաներով տանելով դանոնք մինչեւ Հռաւեննա, եւ ուրիշ ծովեղբերայ քաղաքները Իտալիոյ եւ Դաղմատիոյ:

Յամաքին եւ ծովին մէջտեղ կային ընդարձակ ճախճախուտներ, մասամբ՝ գետերու ջրերուն բերած դիւրէն եւ հողէն ձեւացած, եւ մասամբ՝ ծովուն ալիքներուն հոսանքէն բերուած աւաղի կոյտերէն, որոնք պատուելով թուրքերը կը մտնէին լճակին մէջ: Աւաղի եւ ցետի այդ կոյտերը, դարէ դար աճելով եւ զիջուելով, փոքրիկ ամայի կղզիներ կը ձեւացնէին, որոնց վրայ անյիշատակ Ժամանակներէ ի վեր կը բնակէին աղքատիկ ձկնորսներ իրենց խրճիթներուն մէջ, որոնք վենետիկեան լճակին նախկին բնակիչներն եղան:

Հին Վենետք, նախ քան Հռովմայ զօրանալը եւ տիրապետելը հիւսիսային Իտալիոյ, զօրաւոր աղդ մ'եղան ծովու եւ ցամաքի վրայ, որ այնքան երկար դարեւ

1 Լիւիոս. Ա. 1:

2 Ստրաբոն. ԺԱ:

3 Հոմ. Իլ. Բ. Էջ 41 (850-1 տող)

4 Մինչեւ այսօր Փատուայի եւ Մոնսելիչէի միջեւ կան Եւգանեան բոսած գեղադիտակ բլուրները (Colli Euganei):

5 Կիկ. Փիլիսոփ. 4. «Illa flos Italiae, illa ornamentum populi romani»: